

Галина М. Колісник
**КРИТИЧНИЙ АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ СИСТЕМИ
УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ В КОНТЕКСТІ
ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ**

У статті виявлено й структуровано базові положення, відповідно до яких формуються традиційні методи управління витратами. Розкрито передумови, які доводять необхідність побудови дієвої системи управління витратами. На основі аналітичного обґрунтування продемонстровано значення державного регулювання в системі управління витратами, що має бути націлене на постійний пошук і виявлення резервів економії ресурсів. Доведено, що задіяння державного регулювання в управлінні витратами призведе в підсумку до формування сучасної системи управління витратами, яка не лише прив'язана до стратегії економії на підприємствах, а й сприяє постійному зростанню валового внутрішнього продукту.

Ключові слова: управління витратами; система управління витратами; процес управління.

Рис. 1. Табл. 1. Літ. 14.

Галина Н. Колесник
**КРИТИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ СОВРЕМЕННОГО СОСТОЯНИЯ
СИСТЕМЫ УПРАВЛЕНИЯ ЗАТРАТАМИ В КОНТЕКСТЕ
ГОСУДАРСТВЕННОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ**

В статье выявлены и структурированы основные положения, согласно которым формируются традиционные методы управления затратами. Раскрыты предпосылки, доказывающие необходимость построения эффективной системы управления затратами. На основе аналитического обоснования показано значение государственного регулирования в системе управления затратами, которое должно быть нацелено на постоянный поиск и выявление резервов экономии ресурсов. Доказано, что задействование государственного регулирования в управлении затратами приведет в итоге к формированию современной системы управления затратами, которая не только привязана к стратегии экономики на предприятиях, но и способствует постоянному росту валового внутреннего продукта.

Ключевые слова: управление затратами; система управления затратами; процесс управления.

Galyna M. Kolisnyk¹
**CRITICAL ANALYSIS OF THE CURRENT STATE
OF THE COST MANAGEMENT SYSTEM IN THE CONTEXT
OF PUBLIC MANAGEMENT**

The article overviews and structures the key principles according to which the traditional methods of cost management are being formed. Preconditions for the construction of efficient system of cost management are determined. The author's analytical grounding proves the role of state regulation within the system of cost management which is to be aimed at constant search for new economic reserves. It is proved that state regulation over cost management would lead to the formation of more efficient system of today's cost management which is not only connected to enterprise strategy but is supposed to support and promote constant growth of gross internal product.

Keywords: cost management; cost management system; the process of management.

¹ National Academy of Management, Kyiv, Ukraine.

Постановка проблеми. Вплив таких факторів, як посилення конкуренції, зміна споживчої поведінки, постійне зростання цін на основні ресурси – на розвиток окремих господарюючих суб'єктів і цілих видів економічної діяльності – зазнає в останні десятиліття значного тиску. В результаті це призводить до зростання витрат, змушуючи суб'єкти господарювання все більшу увагу приділяти розробці нових концепцій управління внутрішнім бізнес-середовищем та факторами, що його формують. В умовах, коли ціни всіх (або значної частки) вхідних і вихідних ресурсів, диктуються ринком, життєвою необхідністю стає впровадження в практику діяльності дієвої системи управління витратами. Не малу роль тут може відіграти і державне регулювання.

Виникає необхідність дослідження характеру сучасної системи управління витратами для наукового обґрунтування її принципів, задач, методологічного інструментарію та базових положень, а також визначення ролі та місця державного регулювання цих процесів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дана проблема привертає все більше уваги українських вчених. Питання аналізу стану сучасної системи управління витратами знайшли своє відображення в дослідженнях таких вітчизняних науковців, як: І. Давидович [2], В. Панасюк [6], А. Турило [11], А. Череп [13]. Серед зарубіжних авторів варто відзначити наукові праці А. Маршалла [4], Д. Рікардо [8], А. Сміта [9], Ж.-Б. Сея [10], Й. Шумпетера [14] та ін.

Невирішена раніше частина загальної проблеми. Досі залишаються невирішеними питання щодо критичного аналізу стану сучасної системи управління витратами. Сформована в Україні традиційна модель управління витратами не враховує достатньою мірою особливості господарської діяльності в конкурентному середовищі. Вирішення цієї проблеми передбачає необхідність переосмислення існуючої парадигми управління з орієнтацією на американську та японську практику управління бізнес-процесами з урахуванням участі держави.

Метою дослідження є вивчення сучасного стану і тенденцій розвитку теорій та практики управління витратами та на цій основі виведення концептуальних засад управління ними.

Основні результати дослідження. Основою діяльності кожного підприємства є досягнення максимального прибутку, що є базою для забезпечення подальшого розвитку, підвищення показників діяльності, впровадження інновацій у виробництво, досягнення стійких конкурентних переваг на ринку. Все це обумовлює важливість аналізу та управління витратами на підприємстві, особливо в період, коли в Україні відбуваються значні економічні перетворення, більшість вітчизняних підприємств отримують збиток від своєї основної діяльності.

Ефективне управління витратами відіграє суттєву роль не тільки для конкретного підприємства, але й для держави в цілому. Адже від впровадженої методики управління витратами в кінцевому підсумку залежить ВВП країни.

Пам'ятаємо, що валовий внутрішній продукт (ВВП) України – це вартість кінцевої продукції (товарів і послуг), виробленої резидентами України за певний період часу. ВВП є одним із найважливіших показників розвитку економіки, що характеризує кінцевий результат виробничої діяльності економічних одиниць у сфері матеріального і нематеріального виробництва.

Зважаючи на це, важливим є лобювання державою системи управління витратами, яка призведе до зниження витрат на виготовлення продукції та, як наслідок, до зростання доходу за тих же обсягів випуску.

Аналіз показників чистого прибутку (збитку) підприємств за 9 місяців 2015 р., наведений в табл. 1, свідчить про важливість побудови дієвої системи управління витратами.

Таблиця 1. Формування чистого прибутку (збитку) великих та середніх підприємств за видами економічної діяльності* за січень-вересень 2015 р., млн грн [12]

	Чистий дохід	Операційні витрати	Інші витрати	Витрати всього	Чистий прибуток (збиток)
Усього	3444938,6	3098517,4	522730,9	3631667,8	-186729,2
Сільське, лісове та рибне господарство**	12400,9	12164,3	571,3	12794,6	-393,7
Промисловість	1562190,0	139820,5	250257,0	1652473,3	-90283,3
Будівництво	65409	61447,5	10456,9	72003,3	-6594,2
Гуртова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	1161491,0	1114026,0	87402,4	1203718,7	-42227,7
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	204145,8	177995,9	19545,5	198326,6	5819,2
Тимчасове розміщення і організація харчування	11683,4	14000,0	842,3	14853,7	-3170,3
Інформація та телекомунікації	74883,0	60768,4	18932,2	80762,7	-5879,7
Фінансова і страхова діяльність	85299,7	56435,8	31616,4	89574,5	-4274,8
Операції з нерухомим майном	62476,1	60281,3	33920,9	94207,2	-31731,1
Професійна, наукова та технічна діяльність	165352,9	108786,2	60899,1	169757,1	-4404,2
Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	26314,5	20701,7	6930,7	27707,7	-1393,2
Освіта	687,8	550,9	17,1	569,6	118,2
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	5403,6	5062,6	940,4	6023,2	-619,6
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	6556,7	7850,0	364,8	8234,3	-1677,6
Надання інших видів послуг	644,1	627,3	33,9	661,3	-17,2

* Без урахування результатів діяльності банків, бюджетних установ, окупованої території АР Крим, м. Севастополя та зони проведення антитерористичної операції.

** Інформацію наведено без урахування рослинництва, тваринництва та змішаного сільського господарства, які відслідковуються тільки в річній звітності.

Аналізуючи дані в табл. 1, доходимо висновку, що майже всі види економічної діяльності, які формують структуру ВВП, працюють зі збитком. Виняток становлять транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність, а також освіта.

Проблему управління витратами та доходами неможливо вирішити лише за допомогою ринкових методів. Існує об'єктивна необхідність формування такої системи управління, яка б поєднувала ринкові важелі з методами державного управління економічними процесами. Методи державного регулювання витрат слід поділити на прямі та непрямі, які визначають характер зовнішньоекономічного середовища, від якого значною мірою залежить ефективність внутрішньої системи управління витратами окремих підприємств.

Тому державне регулювання в системі управління витратами має бути націлене на постійний пошук і виявлення резервів економії ресурсів, і зрештою, до зниження витрат з метою підвищення ефективності фінансово-господарської діяльності кожної галузі та конкретного підприємства.

У процесі дослідження теоретичних положень та практики підприємництва попередніми дослідниками виявлено, що цілеспрямованість сучасної системи управління витратами пов'язана зі зниженням рівня витрат (собівартості одиниці продукції). Зниження витратомісткості продукції є критерієм, за яким оцінюється ефективність управління витратами в цілому. Проте, на наш погляд, сформована в Україні традиційна модель управління витратами не враховує достатньою мірою особливості господарської діяльності в конкурентному середовищі. Адже вона базується на наступних тезах:

- справжня собівартість продукції формується в системі бухгалтерського обліку;
- при побудові системи управління витратами здійснюють аналіз витрат за елементами і статтями калькуляції.

Крім того, дослідники, формуючи теоретичні основи управління витратами, в якості головної функції, яка впливає на величину витрат, розглядають обсяг виробництва, що характеризує традиційну модель такого управління. Залежність поведінки витрат від впливу інших факторів практично не враховується.

Таким чином, дослідження характеру традиційної системи управління витратами забезпечило теоретичну базу для обґрунтування її вузькоцільового положення – кореляції з процесом регулювання рівня витрат, що породжує обмеженість сприйняття економічної думкою сутнісного призначення системи управління витратами.

Взагалі Україна є не першою країною, перед якою постає питання необхідності реформування системи управління витратами. Багато країн світу тією чи іншою мірою пройшли цей шлях. У 1970–1980-х рр. у різних країнах світу спостерігалась криза регулюючої функції держави. Попередні наукові дослідження управлінських методологій дають змогу розкрити базові положення, за якими формуються традиційні методи управління витратами. До них належать:

- 1) порівняння з нормативними і цільовими показниками;
- 2) адекватний розподіл накладних витрат;
- 3) об'єктивне визначення собівартості продукції [1].

Дана модель збереглася з часу існування планової економіки, коли більшість етапів процесу управління витратами здійснювались поза підприємством. Наприклад, розробка планових завдань, нормування витрат ресурсів

тощо були функцією держави. На самих же підприємствах акцент робився на реалізації облікових і контрольних функцій.

Однак ринкові форми господарювання змусили дослідників та практиків шукати нові шляхи підвищення керованості витратами на рівні національного господарства. У результаті було напрацьовано чимало пропозицій з удосконалення системи управління витратами з точки зору публічного управління.

У даному контексті слід підкреслити, що менеджмент витрат не є управлінням витратами як такими, а представляє собою управління діяльністю, в результаті якої були здійснені витрати, що вимагає детермінації міри споживання ресурсів та робить вкрай необхідним володіння знаннями і досвідом в сфері інвестування, управління виробничими процесами, запасами, трудовими ресурсами, організації праці та іншими знаннями. Тому сутнісне призначення системи управління витратами, на наше переконання, враховує цілеспрямованість господарської діяльності і полягає в максимізації віддачі використаного капіталу.

Отже, система управління витратами з метою регулювання рівня результативних показників повинна враховувати такі фактори:

- технологічні особливості господарювання,
- визначення причин виникнення витрат;
- відображення процесу нарощення витрат в процесі створення вартості.

Управління витратоутворюючими факторами розглядається як економічна передумова підвищення ділової активності і ефективності господарських процесів. Відповідно, уваги зі сторони держави потребує удосконалення системи управління витратами. Задіяння державного регулювання системою управління витратами призведе в підсумку до формування сучасної системи управління витратами, яка не просто прив'язана до стратегії економії на підприємстві, а призведе до постійного зростання валового внутрішнього продукту.

Роль держави можна виразити через можливості її участі в цьому процесі. Схематично способи участі держави зобразимо на рис. 1.

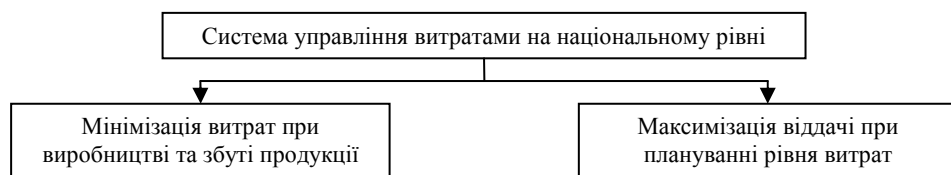

Рис. 1. Способи участі держави в управлінні витратами, авторська розробка

Побудова даної схеми обумовлена намаганням впровадити в процес виробництва будь-якого підприємства концепції «ощадливого виробництва». Функція держави полягає у виявленні основних важелів підвищення ефективності і подальшій концентрації зусиль саме на цих напрямках.

Висновки. Оптимізація потоку витрат на рівні держави, які «лягають» в основу створення вартості продукту, що в підсумку формує ВВП – потребує державного регулювання. Вирішення цієї проблеми, на наш погляд, передбачає необхідність перегляду сучасної системи управління витратами, зважаючи

на сучасні методи реструктуризації бізнес-процесів, вироблених, перш за все, американською та японською практикою управління.

Основою концепції системи управління витратами виступає розширення цільових установок за рахунок обліку цілеспрямованості господарської діяльності, споживчої цінності і нових знань, характерних для розвитку національної економіки із застосуванням моделі «постфордизму» або японської системи управління, що демонструє гнучкий та раціональний механізм.

1. *Городкова С.А.* Основные слагаемые современной системы управления затратами // Вестник Сибирского университета потребительской кооперации. – 2011. – №1. – С. 137–147.
Gorodkova S.A. Osnovnye sлагаемые современной sistemy upravleniia zatratami // Vestnik Sibirskogo universiteta potrebitelskoi kooperatsii. – 2011. – №1. – С. 137–147.
2. *Давидович І.Є.* Управління витратами: Навч. посібник. – К.: ЦУЛ, 2008. – 320с.
Davydovych I.Ie. Upravlinnia vytratamy: Navch. posibnyk. – K.: TsUL, 2008. – 320s.
3. *Козаченко Г.В.* Особливості витрат як об'єкта управління // ua-referat.com.
Kozachenko H.V. Osoblyvosti vytrat yak ob'iekta upravlinnia // ua-referat.com.
4. *Маршалл А.* Принципы экономической науки. Экономическая мысль Запада. – М.: Прогресс, 1993. – 375 с.
Marshall A. Printcipy ekonomicheskoi nauki. Ekonomicheskaia mysl Zapada. – M.: Progress, 1993. – 375 s.
5. *Паламарчук А.С.* Формирование и списание затрат при производстве продукции // Справочник экономиста. – 2009. – №3. – С. 38–45.
Palamarchuk A.S. Formirovanie i spisanie zatrat pri proizvodstve produktcii // Spravochnik ekonomista. – 2009. – №3. – С. 38–45.
6. *Панасюк В.* Управління витратами виробництва. – Тернопіль: Економічна думка, 1999. – 118 с.
Panasiuk V. Upravlinnia vytratamy vyrobnytstva. – Ternopil: Ekonomichna dumka, 1999. – 118 s.
7. *Пивкин С.А.* Особенности выбора базы распределения косвенных расходов при расчете себестоимости продукции производственного предприятия // Экономический анализ: теория и практика. – 2007. – №9. – С. 63–67.
Pivkin S.A. Osobennosti vybora bazy raspredeleniia kosvennykh raskhodov pri raschete sebestoimosti produktcii proizvodstvennogo predpriatiia // Ekonomicheskii analiz: teoriia i praktika. – 2007. – №9. – С. 63–67.
8. *Рикардо Д.* Начала политической экономики и налогового обложения. Сочинения. – М.: Госполитиздат, 1955. – Т. 1. – 360 с.
Rikardo D. Nachala politicheskoi ekonomiki i nalogovogo oblozheniia. Sochineniia. – M.: Gospolitizdat, 1955. – Т. 1. – 360 s.
9. *Смит А.* Исследования о причинах богатства народов / Пер. с англ., отв. ред. Л.И. Абалкин; рос. АН Ин-т экономики. – М.: Наука, 1993, – 596 с.
Smit A. Issledovaniia o prichinakh bogatstva narodov / Per. s angl., otv. red. L.I. Abalkin; ros. AN In-t ekonomiki. – M.: Nauka, 1993, – 596 s.
10. *Сэй Ж.-Б., Батиста Ф.* Тракт по политической экономии / Сост., вступ. статья, коммент. М.К. Бункина, А.М. Семенов. – М.: Дело, 2000. – 232 с.
Sei Zh.-B., Batista F. Trakt po politicheskoi ekonomii / Sost., vstup. statia, komment. M.K. Bunkina, A.M. Semenov. – M.: Delo, 2000. – 232 s.
11. *Турило А.М., Кравчук Ю.Б., Турило А.А.* Управління витратами підприємства: Навч. посібник. – К.: Центр навч. літератури, 2006. – 120 с.
Turylo A.M., Kravchuk Ju.B., Turylo A.A. Upravlinnia vytratamy pidpriemstva: Navch. posibnyk. – K.: Tsentr navch. literatury, 2006. – 120 s.
12. Формування чистого прибутку (збитку) // Ukrstat.org – публікація документів Державної служби статистики України // ukrstat.org.
Formuvannia chystoho prybutku (zbytku) // Ukrstat.org – publykatsiia dokumentiv Derzhavnoi sluzhby statystyky Ukrainy // ukrstat.org.
13. *Череп А.В.* Управління собівартістю. – Харків: ІНЖЕК, 2005. – 373 с.
Cherep A.V. Upravlinnia sobivartistiu. – Kharkiv: INZhEK, 2005. – 373 s.

14. Шумпетер Й. Теория экономического развития (Исследования предпринимательской прибыли, капитала, кредита, процента и цикла конъюнктуры). – М.: Прогрес, 1982. – 230 с.

Shumpeter I. Teoriia ekonomicheskogo razvitiia (Issledovaniia predprinimatelskoi pribyli, kapitala, kredita, protcenta i tsikla koniunktury). – M.: Progres, 1982. – 230 s.

Стаття надійшла до редакції 28.03.2016.